

Nederlandsch Boschbouw-Tijdschrift

Oprichter Dr. J. R. Beveland

Orgaan van de

Nederlandsche Boschbouwvereniging

12e Jaargang

No. 8

Augustus 1939

Oorspronkelijke Bijdragen

THEORETISCHE BESCHOUWINGEN OVER DE BEOORDEELING VAN DE FINANCIËELE RESULTATEN, EVENTUEEL DE ONDERNEMERS- PREMIE, IN HET BOSCHBEDRIJF

door

Prof. Dr. H. A. J. M. BEEKMAN.

INHOUD.

1. Doelstelling in het boschbedrijf.
2. Ondernemerspremie in het algemeen.
3. Ondernemerspremie en boschbedrijf.
4. Het vraagstuk in de literatuur.
5. De aantooning van de afwijking in de bedrijfsuitkomst van den norm of van de verwachting. (ev. ondernemerspremie) in het boschbedrijf.
 - A. Algemeene beschouwingen.
 - B. Het periodieke bedrijf (enkele opstand).
 - a. Absolute beoordeeling.
 - b. Relatieve beoordeeling.
 - C. Het jaarlijksche bedrijf (bedrijfsklasse)
 - a. Absolute beoordeeling.
 - b. Relatieve beoordeeling.
6. Slot.

1. DOELSTELLING IN HET BOSCHBEDRIJF.

De uitkomst van een boschbedrijf onder bepaalde omstandigheden is, na de niet altijd vrije keuze van de houtsoort, voornamelijk afhankelijk van den leeftijd waarop men het product oogst, dat wil zeggen van den aangenomen omloop.

Het oogsttijdstip is niet als in andere cultuurbedrijven aangegeven door het gewas zelf, tenminste als men die bosschen buiten beschouwing laat, zooals park- en luxebosschen en schermbosschen in strengsten zin, voor welke men niet van een eigenlijk bedrijf, doch hoogstens van een beheer kan spreken. Voor zulke bosschen kan een levensverschijnsel als het tot verval en tenslotte tot afsterven komen der boomindividuen een aanwijzing zijn voor het oogsttijdstip.

Nog kan, ook in eigenlijke boschbedrijven met het oog op natuurlijke verjonging de volle manbaarheid der boomen als aanwijzing voor oogstbaarheid gebruikt worden, maar deze manbaarheid beslaat een geruim tijdperk, waarbinnen het oogsttijdstip nader moet worden vastgesteld op grond van verdere overwegingen.

In de eigenlijke boschbedrijven moet men voorts onderscheid maken tusschen verzorgings- en opbrengstbedrijven. Verzorgingsbedrijven moet men die bedrijven noemen, die slechts tot doél hebben andere bedrijven in dezelfde hand van grondstof te voorzien. Voorbeelden hiervan kunnen zijn bosschen in het bezit van papierfabrieken of mijnbedrijven; de bruikbaarheid van het product is dan eng begrensd, de oogst moet zich, naar den tijd, dan richten op bereikte afmetingen.

Voor opbrengstbedrijven die met hun product op de vrije markt komen, wordt het doel van het bedrijf tenslotte wel gezocht in of gemiddeld jaarlijks grootste massaproductie, of gemiddeld jaarlijks grootste waardeproductie, of eindelijk in de gunstigste verhouding tusschen de waarde van het product en de voor de productie aangewende middelen arbeid, kapitaal en grond.

Over het omloopsvraagstuk is verder nog wel meer te zeggen, maar voor het doel van deze beschouwingen is het in het licht gestelde voldoende.

Er is geen ruimte voor twijfel, dat voor het opbrengstbedrijf als commercieele onderneming de omschrijving van het doel gezocht moet worden in de verhouding van de geldswaarde van het product tot de financieele consequenties van het gebruik der productiemiddelen arbeid, kapitaal en grond.

De kosten van het gebruik van arbeid zullen dadelijk van de waarde van het product afgetrokken kunnen worden, zoodat men dan nog slechts te zoeken heeft naar de juiste verhouding tusschen de netto-opbrengst (d.i. na aftrek van arbeidsloonen) en de kapitalen in het bedrijf werkzaam.

Onder „de kapitalen” wordt dan ook de kapitaalwaarde van den grond begrepen, hoewel de grond in streng economischen zin geen kapitaal is.

In de literatuur is de bedoelde gewenschte verhouding welke dan als bedrijfsdoel moet worden nagestreefd, op drie verschillende wijzen geformuleerd, n.l.:

- 1e. men moet streven naar een bevredigende rendeering;
- 2e. men moet streven naar de hoogste rendeering;
- 3e. men moet streven naar het bereiken van een zoo groot mogelijke ondernemerspremie.

De eerste formulering is te bescheiden; de bescheidenheid die hier tot uitdrukking komt, is ingegeven door de groote moeilijkheid om een boschbedrijf zelfs maar bevredi-

gend te doen rendeeren. Dat de bedrijfsresultaten nog wel uit kunnen gaan boven een bevredigende rendeering, wordt met deze formulering in het midden gelaten.

De tweede en derde formulering zijn in wezen identiek. De tweede formulering geeft uitdrukking aan het verlangen, nog zooveel mogelijk te bereiken boven het bevredigende resultaat. Alles wat boven een bevredigenden norm ligt in dezen zin is echter ook ondernemerspremie.

Als het begrip ondernemerspremie terecht in de doelstelling van een boschbedrijf gebruikt kan worden, dan moet men zich ook goed bewust zijn van wezen en gedrag van die ondernemerspremie. Zij zal dus eerst in het algemeen en daarna in het bijzonder voor het boschbedrijf moeten worden beschouwd.

2. ONDERNEMERSPREMIE IN HET ALGEMEEN.

N. G. Pierson's *Leerboek der Staathuishoudkunde*, derde druk, deel I, bldz. 258 e.v. en J. Pierstorff's bijdrage in het *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, 3de uitgave, deel VIII bldz. 95 e.v. „*Unternehmer und Unternehmergewinn*”, kunnen ons een gids zijn om tot een goed begrip van de ondernemerspremie te komen.

De ondernemer doet door zijn werk, de ondernemersdienst, de productiefactoren grond, kapitaal en arbeid samenwerken.

Grond, kapitaal en arbeid vragen gebruikskosten die vooraf bepaald of in geval van eigen grond en eigen kapitaal althans verlangd zijn, als grondhuur, kapitaalrente en arbeidsloon.

Wat als belooning voor den bewezen ondernemersdienst uitgekeerd zal worden, is niet vooraf vastgesteld, maar hangt af van het verkregen resultaat, na aftrek van de bovengenoemde productiekosten.

Dit overschot, de ondernemerswinst of het ondernemersinkomen bevat drie elementen van belooning, t.w.:

1e. vergoeding voor ondernemersrisico;

2e. eigenlijk ondernemersloon;

3e. ondernemerspremie.

Het risico dat een ondernemer op zich neemt, doordat hij eigen geld waagt bij al of niet slagen van de onderneming en doordat ook zijn eigen arbeidsloon afhangt van het al of niet goed gaan van de onderneming, verlangt een bijzondere vergoeding.

Deze risicovergoeding heeft echter de neiging tot een minimum beperkt te blijven, omdat eenerzijds het credietwezen het beginnen van ondernemingen zoo zeer in de hand werkt, waardoor concurrentie ontstaat die aanleiding geeft het risico laag aan te slaan en daarmee de risicopremie en omdat anderzijds het verzekeringswezen bepaalde risico's makkelijker te dragen heeft gemaakt.

Ook geeft het feit van ondernemer zijn een moreele vol-

doening waartegenover risico lichter geteld wordt. Die vol-doening wordt, althans ten deele, als vergoeding voor aan-vaard risico geaccepteerd.

De risicovergoeding zal dus gewoonlijk niet een belang-rijk deel van het ondernemersinkomen uitmaken.

Het loon dat een ondernemer zich uit de ondernemers-winst als norm zou kunnen toewijzen (men bedenke, hier wordt slechts een theoretische analyse van het ondernemers-inkomen als bedrijfsresultaat gegeven; in werkelijkheid zal er misschien geen redelijk of in het geheel geen loon vrag-schieten!) dat loon hangt in zijn norm geheel af van vraag en aanbod op de speciale markt van den verlangden arbeid.

De vraag naar ondernemers zal van verschillende omstan-digheden afhangen, als bijv. talrijkheid en welvaartspeil van de bevolking, het al of niet voorkomen van grootbedrijven, het al of niet tot elkaar naderen van producent en verbruiker. Zij zal ook verschillend zijn naar het al of niet algemeen en dagelijks benodigd zijn van het betrokken artikel.

Het aanbod van ondernemers hangt af van te behalen voordeelen. Een minimum voordeel zal het gewone arbeids-loon zijn; ver zal ondernemersloon hier niet boven kunnen gaan, omdat dan de grootere toeloop en de daardoor ontstaande concurrentie het ondernemersloon weer tot een minimum terug zullen dringen.

De norm voor ondernemersloon, welke met het algemeene loonpeil daalt en stijgt, kan voorts hooger of lager zijn, naar-mate aan den ondernemer meer of minder speciale eischen gesteld worden. Speciale gaven of moeilijk te verwerven bekwaamheden zijn weinig in aanbod en moeten dus in het bijzonder betaald worden. Van den norm — moge deze nu wat hooger of wat lager zijn — kan het ondernemersloon zich niet ver verwijderen.

In de ondernemerswinst is dus de risicovergoeding niet belangrijk gebleken, terwijl het ondernemersloon betrekkelijk constant is. Wel kunnen deze beide grootheden anders af-gemeten worden naar grooter of kleiner risico en bij hooger of lager eischen van begaafdheid, bekwaamheid en ijver, maar verdere schommelingen zijn betrekkelijk gering.

Toch is het resultaat van verschillende ondernemingen, d.w.z. het ondernemersinkomen, zeer afwisselend en daarom moet in het ondernemersinkomen een derde element onder-scheiden worden, de ondernemerspremie.

Pierson zegt dat alles wat een ondernemer verdient boven risicovergoeding en ondernemersloon, ondernemers-premie is; of ook wel, alles wat een ondernemer meer ver-dient dan zijn minst bevoorrechte mededinger.

Dit laatste zal men aldus moeten interpreteren, dat de minst bevoorrechte mededinger nog juist arbeidsloon voor zich kan krijgen uit het bedrijfsresultaat.

Pierstorff onderscheidt in het ondernemersinkomen slechts loon voor eigen arbeid en dividend van in het bedrijf gestoken eigen kapitaal. Gaat de zaak goed en vergelijkt de ondernemer zijn loon en zijn dividend met normale loonen en renten, dan zal hem blijken, dat hij wat of veel meer ontving. Dit meerdere is dan de ondernemerspremie, die Pierstorff beschouwt als premie voor aanvaard risico.

Hier zijn risicopremie en ondernemerspremie dus identiek gedacht en niet naast elkaar gesteld, zooals Pierson, onzes inziens juister, wel doet.

Het is juist dat Pierstorff er op wijst, dat de ondernemerspremie, voor een gedeelte althans, tot uiting kan komen als verhoogde kapitaalrente; ook Pierson doet dit, maar niet zoo uitdrukkelijk. Men kan zich zelfs de ondernemerspremie denken uitsluitend uitgedrukt te zijn in verhoogd dividend. De arbeid toch die van den ondernemer verlangd wordt, kan tenslotte aan een gehuurde kracht met vooraf bedongen loon worden opgedragen. Het karakter van ondernemersloon krijgt dit arbeidsloon dan weer eenigszins, indien door premies of aandeel in de winst boven het arbeidsloon, belang gegeven wordt bij de bedrijfsuitkomsten.

In zulk een geval doet de ondernemer of doen de ondernemers (aandeelhouders) niet anders dan kapitaal verstrekken en wagen. De ondernemerspremie is dan met de risicopremie niet anders meer dan het verschil tusschen het te declareeren dividend en de normale kapitaalrente.

Doordat ondernemerspremie een bedrijfsuitkomst is, is zij niet vooraf te fixeeren (daarvoor is zij te onzeker en te onbepaald) en zal zij fluctueeren. Gunstige omstandigheden (lage loonen, gemakkelijke afzet, gunstige conjunctuur, natuurlijke verbetering van grondgesteldheid, ontbreken van concurrentie) kunnen haar verhoogen, ongunstige haar verlagen. Steeds zal een reduceerende werking te verwachten zijn van opduikende concurrentie. Tenslotte zullen er echter bepaalde omstandigheden overblijven, welke niet vatbaar zijn voor concurrentie, bijv. vruchtbaarheid van een grondstuk, rijkheid van een mijn, bijzondere begaafdheid of bijzondere ijver van een ondernemer.

Men kan trachten de ondernemerspremie te vergrooten door economische en technische verbeteringen in het bedrijf in te voeren en door alle geboden kansen op te merken (flair, bekwaamheid) en te benutten (toewijding, ijver).

De ondernemerspremie wordt zekerder of althans waarschijnlijker bij 1e een monopolie; 2e gering zijn van concurrentie door het onbekend zijn van de mogelijkheid van verdienen (o.a. pionierswerk); 3e gering zijn van concurrentie door de zeer hooge eischen voor een onderneming gesteld aan kennis of kapitaal; 4e vorderingen in techniek; 5e ontstaan of uitbreiden van behoeften en andere verbe-

teringen van omstandigheden, bijv. aanleg van een spoorbaan waardoor transportkosten verminderen.

Streng genomen wil men de hoogere bedrijfsuitkomsten door de onder 5e bedoelde toevallige omstandigheden, niet door toedoen van den ondernemer ontstaan, wel onderscheiden van ondernemerspremie en noemt ze dan arbeidsloos inkomen. Voor het doel van deze theoretische beschouwingen is het niet noodig verder in deze onderscheiding te treden, of in eventueel opgespoorde gunstige resultaten een scheiding te maken tusschen ondernemerspremie en arbeidsloos inkomen, die beide evenzeer verheugend zijn.

In het algemeen zullen de bedrijfsresultaten zoo zijn, dat slechts risicovergoeding en ondernemersloon uit de netto-opbrengst voldaan kunnen worden. *In het algemeen* blijft een ondernemerspremie *niet* over, zij zal slechts door een minderheid genoten worden.

Een eigenschap van de ondernemerspremie voor de verdere beschouwingen van belang, is dat zij kapitaliseerbaar is, althans voor dat gedeelte dat niet zijn grond vindt in de persoonlijke eigenschappen van den ondernemer en voorzover zij blijvend is.

Is aan een onderneming ondernemerspremie verbonden door gunstige omstandigheden waaronder zij werkt, dan zullen bij overgang in andere handen deze omstandigheden, dus de ondernemerspremie op haar kapitaalwaarde gewaardeerd en betaald worden.

Zeer duidelijk blijkt dit, wanneer de ondernemers aandeelhouders in de onderneming zijn. Bij verhandeling van aandelen welke regelmatig een hoog dividend afwerpen, in welk hoog dividend ook ondernemerspremie schuilt, noteeren die aandelen koersen die boven pari liggen. Bij de oorspronkelijke nominale waarde der aandelen wordt dus een zekere kapitaalwaarde bijgerekend en dit is de gekapitaliseerde ondernemerspremie.

Voor den nieuwen bezitter (ondernemer) of aandeelhouder (mede-ondernemer) verdwijnt daarmee de ondernemerspremie geheel of grootendeels als zoodanig, hoewel zij voort kan blijven leven als rente van de kapitaalsverhooging. Dit neemt niet weg dat de nieuwe bezitter opnieuw ondernemerspremie zal kunnen maken, door nieuw optredende gunstige omstandigheden of door zijn persoonlijke eigenschappen (kennis, bekwaamheid, flair, ijver enz.).

Niet altijd echter doet een dividend dat in vergelijking met andere dividenden hoog voorkomt, een notering der aandelen boven pari ontstaan. Aandelen van ondernemingen waaraan eenig of veel risico verbonden is, zullen pari blijven noteeren ook al stijgen de dividenden iets of aanmerkelijk boven die van ondernemingen waaraan weinig of geen risico verbonden is. De eisch van risicovergoeding

drukt zich dan uit als eisch van verhoogd pari-rendement.

Is ondernemerspremie het gevolg van bijzondere, persoonlijke eigenschappen, dan is zij niet kapitaliseerbaar, of althans alleen dan, indien de buitengewone bekwaamheid een werkwijze deed vinden, welke ook door anderen kan worden toegepast.

De ondernemerspremie blijft resultaat van het *bedrijf* en kan niet aan een persoon verbonden worden; hoogstens kan de bekwame beheerder een hooger-dan-normaal loon bedingen, waartoe een deel van de in het bedrijf ontstane ondernemerspremie gebruikt moet worden.

Er is nog een opmerking welke omtrent ondernemerspremie gemaakt kan worden die ons wellicht kan helpen, bij het zoeken van de plaats welke men haar in het boschbedrijf moet toekennen. De ondernemerspremie komt in haar gedragingen in enkele opzichten overeen met pacht, dat wil zeggen met het aandeel in de waardeproductie dat voor rekening van den grond komt.

Beide zaken zijn afhankelijk van gunstiger of ongunstiger omstandigheden, beide kunnen verhoogd worden door te streven naar verbetering der omstandigheden, beide kunnen gekapitaliseerd worden.

Toch zijn ook verschillen aan te wijzen; zoo zal bij toenemen van bevolking pacht neiging hebben tot stijgen, ondernemerspremie aanvankelijk ook, maar deze zal door toenemende concurrentie daarna weer dalen, van welken neerdrukkenden invloed pacht vrij blijft, door het monopolistische karakter van den grond.

3. ONDERNEMERSPREMIE EN BOSCHBEDRIJF.

Na deze algemeene oriëntering kan overgegaan worden tot het aanwijzen van de plaats van de ondernemerspremie in den boschbouw.

Het spreekt vanzelf, dat in dit verband alleen het zuivere productiebosch in beschouwing kan worden genomen. Wordt een bosch beheerd om andere dan om commercieele productiegroemerken, dan kan men er geen zuivere financieele rekening voor opstellen, omdat andere dan geldelijke oogmerken die men er mede beoogt of in het geheel niet, of slechts zeer willekeurig op hun geldelijk aequivalent zijn te waardeeren.

Scherp- of luxeboschen kunnen in deze studie dus niet betrokken worden en evenmin die productieboschen waarbij verzorging van andere belangen tot bedrijfsdoel genomen is. Dit laatste doet zich bijv. voor, als een boschbedrijf slechts tot taak heeft een industrie in dezelfde hand van het benoodigde hout te voorzien, zooals dit bij een mijnbedrijf of bij triplex-, lucifers- en papierfabricage wel voorkomt. Of ook, indien in een land de boschproducten bestemd moeten worden om een algemeen volksbelang te dienen, om de

volkshuishouding van het noodzakelijke te voorzien, waarvoor men niet op de vrije markt kan of wil aangewezen zijn (autarkie).

Stelt men de vraag, of ondernemerspremie in het boschbedrijf waarschijnlijk is, dan moet op grond van verschillende overwegingen hierop een ontkennend antwoord worden gegeven.

Het bleek reeds, dat ondernemerspremie waarschijnlijker wordt bij :

- 1e. een monopolie ;
- 2e. gering zijn van concurrentie door onbekendheid of door hoge eischen aan kennis of kapitaal ;
- 3e. technische vorderingen ;
- 4e. verbetering van uitwendige omstandigheden.

Van een monopolie kan in het boschbedrijf, behalve door toedoen van de overheid, geen sprake zijn en ook niet van het benaderen van het monopolie door kartels of trusts. Daartoe is het bosch op aarde te algemeen verspreid, is de houtproductie in te talloze handen en is de wereldhandel in hout door te groot aantal gegadigden en te uiteenlopende belangen gekenmerkt. De steeds zich verbeterende en zich uitbreidende transportmiddelen zouden zelfs meer plaatselijke of regionale, min of meer monopolistische posities spoedig aantasten.

Wat het gering zijn van concurrentie in het boschbedrijf betreft is het volgende op te merken. Het boschbedrijf met zijn techniek zijn algemeen bekend. Het is niet zoo makkelijk te denken, dat productie- en rendeeringmogelijkheden zoo verborgen zouden kunnen zijn, dat hier een terrein voor pionierswerk open zou liggen. Geslaagd gebruik van exoten zou een voorbeeld kunnen zijn.

Dat concurrentie in het boschbedrijf gering kan zijn doordat aan kapitaal en kennis zulke hoge eischen worden gesteld, moet althans wat de kennis betreft, worden ontkend. Zeker, een hoogstaand boschbedrijf eischt van den leider geringe kennis ; uitzonderlijk, zoodat zij slechts bij zeer enkelen wordt aangetroffen, kan men haar niet noemen.

Eerder kan men in de hoge kapitaalintensiteit van het boschbedrijf een reden zien voor geringe concurrentie. Wanneer men echter tijdnood of andere dwingende omstandigheden uitsluit, zijn er voor aan de markt komende boschbedrijven gewoonlijk wel voldoende gegadigden, om prijzen, die duidelijk ondernemerspremie in uitzicht zouden stellen, onwaarschijnlijk te maken.

Nog kan men opmerken, dat het entameeren van het opzetten van een boschbedrijf door uit te gaan van den blooten grond weinig aantrekkelijk schijnt, behalve doordat er groote kapitalen mede gemoeid zijn, ook, omdat baten zoo zeer lang op zich laten wachten. Beperking van concurrentie op dit

stuk zou dan de prijzen van zuivere boschgronden kunnen drukken en zoo de mogelijkheid van het optreden van ondernemerspremie kunnen verhoogen.

Ongetwijfeld hebben zich zulke gevallen voorgedaan, maar in het algemeen zijn grondprijzen door het monopolistisch karakter van den grond, door speculatiegeest, die in grond een geschikt object ziet en door ideëele voorrechten aan grondbezit toegedacht, te hoog, om uitzicht te openen op het verdienen van ondernemerspremie door grond dienstbaar te maken aan boschbedrijf.

Krieger wijst in *Die Messung der wirtschaftlichen Leistungsfähigkeit des Waldes* op het eigenaardige verschijnsel dat in bepaalde streken minder goede gronden te hoog en betere gronden te laag gewaardeerd worden. Waar dit inderdaad het geval zou zijn, zal men zich bij aankoop van goede gronden voor het uitoefenen van boschbedrijf dan eerder een mogelijkheid op het verdienen van ondernemerspremie zien openen, dan bij het aankopen van goedkoopere gronden van mindere kwaliteit.

Voorts technische vorderingen. Het boschbedrijf en de boschbouwwetenschap zijn reeds vrij oud en de kennis hieromtrent is algemeen verspreid.

Bovendien is met arbeid en met kapitaal buiten mogelijke intensivering, niet zooveel te bereiken in het boschbedrijf. Verbeteringen in techniek zouden het gebruik van ter beschikking staande natuurkrachten moeten betreffen of het gebruikmaken van andere biologische objecten (exoten).

Een bezwaar bij een en ander is nog, dat het boschbedrijf zoo inert is. Het vermoeden van een mogelijkheid om betere resultaten te bereiken eischt voor bevestiging zeer geruimen tijd. Ook zal concurrentie door navolging spoedig optreden omdat werkwijzen niet beschermd zijn en men in het boschbedrijf letterlijk aan den weg timmert.

Toch zijn op dit punt misschien wel voorbeelden te noemen; zoo het *Bärenthorener* bedrijf door von Kalitzsch in toepassing gebracht.

Technische vorderingen kan men zich ook buiten het boschbedrijf denken, bijv. verwerkingsmogelijkheden van hout. De voordeelen mogelijk uit dezen hoofde voor het boschbedrijf ontstaande, zijn dan minder eigenaardig onder het begrip ondernemingspremie te brengen, tenzij aan een bepaald boschbedrijf zulk een nieuwe industrie, beschermd door octrooirechten, gekoppeld wordt.

Wat tenslotte de verandering van uitwendige omstandigheden betreft, daarmede betreden wij het terrein van de speculatie, wij kunnen er geen rekening mede houden en er geen invloed op uitoefenen, tenzij dan, dat door wegaanleg de transportkosten verminderd zouden kunnen worden. Toch liggen hier juist voor het bosch mogelijkheden. Weelderige

bosschen kunnen vooral in de meest afgelegen streken voorkomen. De houtvoorraden zijn echter economisch niet beschikbaar, omdat de transportkosten te zwaar op het product zouden drukken. De zich uitbreidende wereldtransportmiddelen kunnen zulke bosschen echter economisch bereikbaar maken en dit kan aanleiding zijn tot het ontstaan van ondernemerspremie, of naar men wil, van arbeidsloos inkomen.

Zeer zeker zal dus ondernemerspremie die in andere bedrijven in het algemeen slechts door een minderheid wordt verdiend, in het boschbedrijf wel zeldzaam zijn. Begrijpelijker wordt dit nog, als men bedenkt, dat aan het boschbedrijf slechts bestaansrecht wordt toegekend op gronden welke voor den landbouw niet voldoende voordeelen opleveren.

Voor zulke gronden is van ondernemerspremie geen sprake, zij brengen al niet genoeg op aan pachtwaarde. Kan wellicht door de omstandigheid, dat het boschbedrijf aanmerkelijk minder arbeidsintensief is, de nettogrondopbrengst weer bevredigender zijn, hier staat tegenover, dat de hoogere ermede gemoeide kapitalen hun rente vragen; ondernemerspremie blijft zoo op een vagen achtergrond.

Tenslotte heeft men met boschbedrijf de algemeene ervaring, dat men zijn rendeeringseischen bescheiden moet houden, omdat het bedrijf niet aan hoogere eischen kan voldoen. Hieruit blijkt, dat het al moeilijk is, om in het boschbedrijf zijn kosten normaal vergoed te krijgen, zoodat er weinig ruimte is voor ondernemerspremie.

In normale, gemiddelde waarde- en rentabiliteitsberekeningen voor het boschbedrijf is voor ondernemerspremie geen plaats.

4. HET VRAAGSTUK IN DE LITERATUUR.

Martin in „*Die forstliche Statik*” zegt eenvoudig, dat men het begrip ondernemerspremie in het boschbedrijf niet noodig heeft (bldz. 173 van de tweede uitgave). Zijn voornaamste argument hierbij is, dat het begrip ondernemerspremie verbonden is met het begrip speculatie en dat boschgrond geheel ongeschikt is als object voor speculatie.

Dit moet als een misvatting van het begrip ondernemerspremie beschouwd worden. Het is waar, dat de kans op ondernemerspremie het grootst schijnt waar een bedrijf opgezet wordt, waar men dus begint, grond voor dit doel te koopen, dus niet waar een bestaand bedrijf overgenomen wordt, omdat dan mogelijk gebleken uitkomsten (ondernemerspremie) in den koopprijs gekapitaliseerd zullen kunnen zijn. Ook is waar, dat speciaal het entameeren van een boschbedrijf min of meer speculatief is. Maar daarom is ondernemerspremie nog niet uitsluitend aan speculatie gebonden.

In dit verband wijst Martin er dan nog op, dat bosch-

grond in het algemeen een typisch blijvend bezit is, dat weinig in andere handen overgaat. Hij merkt dit blijkbaar op, om nog eens duidelijk te maken, hoe weinig geschikt boschgrond is voor speculatie-object.

Martin betoogt ook — als anderen — dat de grondwaarde een gevolg is van het op en met den grond uitgeoefende bedrijf. En hiermede wijst hij eigenlijk reeds in de richting waar ondernemerspremie althans te zoeken zou zijn. Boschgrond is in zich geen geschikt speculatie-object, toch zou men er op kunnen speculeeren, dat men aan een grond door boschaanleg en boschbedrijf een hoogere waarde zou kunnen geven dan de prijs dien men er oogenblikkelijk voor zou moeten betalen. Dan zou dus ondernemerspremie ontstaan.

Martin aanvaardt tenslotte de opvatting die reeds door Heyer in diens „*Handbuch der forstlichen Statik*” (in 1892 in vierde uitgave bewerkt door Wimmener) verkondigd is, dat ondernemerspremie is, het overschot wanneer men van de bruto-opbrengst alle productiekosten, dus ook normale grondrente aftrekt.

Het is duidelijk, dat Martin aangezien hij de ondernemerspremie van zoo bijkomstig belang acht voor het boschbedrijf, er verder niet veel aandacht aan schenkt. Hij geeft alleen voor den enkelen opstand een vorm van uitdrukking van de ondernemerspremie in de grondwaarde aan.

Heyer - Wimmener in het reeds genoemde werk 4e uitgave bldz. 163 e.v. sluiten zich bij Rau „*Volkswirtschaftslehre*” aan in diens opvatting omtrent ondernemerspremie, dat deze te beschouwen is als belooning voor de lasten, moeiten en gevaren van de onderneming. Dit is dus een verder gaande analyse van het wezen van de ondernemerspremie, waarvan Martin geen gebruik gemaakt heeft.

Zij laten ook de mogelijkheid open, dat de ondernemerspremie negatief kan zijn. Het is wat oneigenlijk om dan nog den term ondernemerspremie te gebruiken; Endres voert hier een meer aannemelijke uitdrukking in, (waartegen overigens ook bezwaar te maken is, zooals nog blijken zal) t.w. „bedrijfsuitkomst”, die, wanneer zij positief uitvalt, onder het begrip ondernemerspremie kan worden gebracht.

Heyer - Wimmener gaan de ondernemerspremie na voor den enkelen opstand en voor het jaarlijksche bedrijf (de bedrijfsklasse).

Zij vinden voor een opstand de ondernemerspremie in het verschil tusschen kosten- en verwachtingswaarde van dien opstand en voor de bedrijfsklasse in het verschil tusschen boschkostenwaarde en boschverwachtingswaarde. Zij beschouwen dit verschil dan als de gekapitaliseerde waarde van de ondernemerspremie, wat niet volledig is.

De ondernemerspremie wordt dan tenslotte teruggeleid tot de grondwaarde, waarbij de ondernemerspremie zou blijken uit het verschil van de grondwaarde door het bedrijf ontstaan en de kostenwaarde van den grond. Dit is echter onvoldoende uitgewerkt.

Hoe het met een en ander bij de bedrijfsklasse gesteld is, wordt niet nauwkeurig nagegaan; de schrijvers maken zich hier wat gemakkelijk van af met de opmerking, dat wat voor den opstand geldt, ook voor de bedrijfsklasse moet gelden, omdat deze laatste een som van afzonderlijke opstanden is.

Voorts trachten H e y e r - W i m m e n a u e r in het rendeeringsprocent een aanwijzing te vinden voor de betere of slechtere bedrijfsuitkomst. Zij slaan hierbij een juisten weg in, zonder echter tot een volledige uitwerking te komen. Pogingen om tot zulk een rendeeringsprocent te geraken vindt men op tal van plaatsen in de literatuur (K ö n i g, H u n d e s h a g e n, B o s e, B a u r, W e i s e) maar de behandelingswijze kan nergens bevredigen.

E n d r e s in „*Lehrbuch der Waldwertrechnung und Forststatik*” dringt het verst door in deze materie, hoewel hij de ondernemerspremie niet principieel behandelt.

Hij behandelt wat hij noemt de bedrijfsuitkomst (*Wirtschaftserfolg*) en vergelijkt deze, in de grondwaarde tot uiting komend, niet slechts met de koopwaarde of kostenwaarde van den grond, maar ook met de gemiddelde, objectieve waarde die men redelijk verlangen mag, dat het boschbedrijf aan den grond geeft. Laat de opbrengsten- en kostenrekening hiermede vergeleken een overschot, dan is de bedrijfsuitkomst positief en wijst hij dit overschot aan als ondernemerspremie. Tegenover deze ondernemerspremie staat dus als mogelijkheid allereerst de normale nog bevredigende rekening zonder overschot, maar anderzijds ook een te weinig, al toont de opbrengsten- en kostenrekening voor zich nog een positief saldo.

Hij werkt dit mathematisch uit, zoowel voor den enkelen opstand als voor de bedrijfsklasse en zoowel in absolute waarde als in relatieve aanduiding, d.w.z. als rendeeringsprocent, dat dan vergeleken moet worden met de als normaal te eischen rendeering.

Hij gebruikt zijn uitwerking op een bepaald punt ook, om, naar hij meent, het bewijs te leveren, dat de uitkomst van het bedrijf met den enkelen opstand ook maatgevend is voor dat met de bedrijfsklasse. Dit is een veel omstreden en aangevochten kwestie, waartegenover H e y e r - W i m m e n a u e r een te eenvoudige opvatting stelden, zooals gezien werd.

In zijn vermeende bewijs is E n d r e s echter niet ten volle geslaagd, zooals nog nader zal blijken.

5. DE AANTOONING VAN DE AFWIJKING IN DE BEDRIJFS-
UITKOMST VAN DEN NORM OF VAN DE VERWACHTING,
(EV. DE ONDERNEMERSPREMIE) IN HET BOSCHBEDRIJF.

A. ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

Is de ondernemerspremie in het algemeen reeds fluctuerend en niet te fixeeren, voor het boschbedrijf is dit laatste in het bijzonder moeilijk, omdat bij financiële rekeningen in dit bedrijf gewoonlijk met een onbekende grootheid, de grondwaarde en met een onzeker cijfer, den rentevoet gewerkt wordt.

Den rentevoet tracht men zoo logisch mogelijk op een bepaalde, aannemelijke hoogte vast te stellen. Dit is overigens volstrekt geen eigenaardigheid van het boschbedrijf in het bijzonder. Men kan zeggen dat ieder soort bedrijf haar eigen normalen rentevoet heeft, overeenkomende met en blijkende uit de pari-rendeering van aandelen in zulk een bedrijfssoort. Deze pari-rendeering zal voornamelijk beheerscht worden door risico aan de bedrijfssoort verbonden. Voor een concrete onderneming van een bepaalde bedrijfssoort komt dan bovendien nog, tot uiting het perspectief dat die onderneming in het bijzonder biedt, haar financiële positie enz.

Voor andere bedrijfssoorten blijft het meestal bij een onberedeneerde en zelfs onuitgesproken schatting, terwijl men in het boschbedrijf omtrent den rentevoet zeer expliciet is. Men moet dit ook wel zijn, omdat het werken met twee onbekenden (ook de grondwaarde) geen oplossing kan brengen en omdat het ontbreken op de fondsenmarkten van aandelen in boschbedrijven de mogelijkheid onthoudt om de zaak maar over te laten aan het oordeel van het fondsenverhandelende publiek.

Toch zal in zulk een, hoe zorgvuldig en objectief ook overwogen rentevoet een onzeker element blijven schuilen, het zwevende dat overigens aan iederen rentevoet eigen is.

De boschgrondwaarde wordt gewoonlijk berekend als resultaat van het bedrijf. Dit is geheel in overeenstemming met de economische leer van A. Smith, van Ricardo, van von Thünen, van Helferich en van anderen, dat grondopbrengst en grondwaarde het gevolg zijn van het op en met den grond uitgeoefende bedrijf.

Ondernemerspremie is echter evenzeer een resultaat van het bedrijf.

In de grondopbrengst als restant van de bruto-opbrengst, na aftrek van alle andere productiekosten, als arbeidslonen en normale kapitaalrenten, en ev. gekapitaliseerd in de grondwaarde, zoude dus een ondernemerspremie ingesloten kunnen zijn, als zij althans zou mogen worden verwacht.

Uit een zoodanige berekening van de netto-grondopbrengst

blijkt echter niet direct, welk deel van de uitkomst aan de intrinsieke waarde van den grond moet worden toegeschreven, welk deel als ondernemerspremie mag worden beschouwd.

Omtrent de andere beide samenstellende deelen van het ondernemersinkomen, de risicovergoeding en het ondernemersloon behoeft men in het boschbedrijf veel minder in het onzekere te zijn, waar zij gezocht zullen moeten worden.

De risicovergoeding wordt reeds verwerkt bij het logisch vaststellen van den rentevoet waarmede men zal rekenen. Merkte *P i e r s o n* in het algemeen op, dat deze vergoeding de neiging heeft, laag aangeslagen te worden, speciaal in het boschbedrijf wordt zij laag geschat; men herinnert zich dit uit de hieraan gewijde beschouwingen in de literatuur. Met de groote zekerheid die het boschbedrijf biedt meent men rekening te mogen houden, door de specifieke boschrentevoet in vergelijking met dien in andere bedrijven of voor veilige beleggingen, laag aan te nemen.

Normaal ondernemersloon kan verrekend worden in de jaarlijksche beheerskosten, hetzij dat de eigenaar (ondernemer) zich normale belooning in de rekening toekent, hetzij dat voor een groot-onderneming in handen van staat, gemeente, lichaam of privaatzitter een op loon werkende organisatie van directie, inspectie en eigenlijk beheer of alleen voor dit laatste, moet worden ondersteld.

Aldus de rekening opmakende wordt in het ondernemersinkomen afgezien van de mogelijkheid van een verhoogd ondernemersloon en van een eveneens, dank zij ondernemerspremie, hooger dan normaal rendeeren van het kapitaal. Alles wat dus als ondernemerspremie in het ondernemersinkomen op zou treden kan geprojecteerd worden op den grond en komt dan tot uiting als verhoogde grondopbrengst (netto-opbrengst) of gekapitaliseerd als verhoogde grondwaarde. Men zal er echter ook rekening mede moeten houden, dat zij zich ook zal kunnen uiten in verhoogde kapitaalwaarde van den houtvoorraad, zooals nog zal blijken.

Deze rekenwijze wordt in het boschbedrijf mogelijk en eenvoudig gemaakt, doordat men noch bij het kapitaal in het bedrijf, noch bij den grond, onderscheid behoeft te maken tusschen eigen en geleend kapitaal, tusschen eigen of gehuurden grond. Door de bescheiden rendeering en door den buitengewoon langen duur van het boschbedrijf kan men hierin noch met geleend kapitaal, noch met gehuurden grond werken.

Alle netto-inkomsten na aftrek van loonen, kosten en lasten zijn renten van eigen kapitaal of kapitaalwaarden, hetzij van den enkelen eigenaar, hetzij van een groep van eigenaars.

Men zal als de geheele netto-opbrengst op den grond

geprojecteerd wordt, dus nog onderscheid moeten trachten te maken tusschen dat, wat men als normaal voor rekening van den grond komende mag beschouwen en dat, wat men als hier buitendien bijkomende mag opvatten.

Wordt een nieuw bedrijf opgezet, dan kan de moeilijkheid niet zoo groot zijn. Men rekent dan een normale rente voor hetgeen men voor den grond besteed heeft aan koopsom en eventueel voorbereidingskosten. De uitkomst leert dan of de werkelijk voor den grond gemaakte kosten inderdaad die rente opbrengen of wel meer (ondernemerspremie) of wel minder.

Naarmate het beginpunt echter verder in het verleden ligt, nemen de moeilijkheden toe. In de eerste plaats kan de rekening vertroebeld worden door verandering van de geldswaarde. Men zou een overschot kunnen berekenen en dit ondernemerspremie noemen, terwijl het in feite niet anders behoeft te zijn, dan een hoogere cijferuitdrukking der waarde in een lagere eenheidsmaat.

Het verschijnsel moge dan even verblijdend zijn als ondernemerspremie, het moet dan echter gekarakteriseerd worden als intrinsiek waardebehoud niettegenstaande gelddevaluatie, en is dan in wezen niet ondernemerspremie.

Maar ook, als een bedrijf eenigen tijd geloopt heeft, zal herwaardeering van den grond wel eens plaats gehad hebben, ten behoeve van den fiscus (vermogensbelasting), mogelijk ter wille van de boekhouding of van de bedrijfsregeling en zeker bij vererf of na verkoop. Eventueel opgetreden ondernemerspremie zal dan bij de kapitaalwaarde ingesloten zijn.

De z.g. grondkostenwaarde zal dus wel bruikbaar kunnen zijn, om reeds opgetreden ondernemerspremie op te sporen, maar men moet hierbij toch voorzichtig zijn.

Ook de verkeers- of ruilwaarde van den grond zou een standaard kunnen zijn voor het aantoonen van ondernemerspremie. Zij zal kunnen dienen om te beoordeelen of bij het opzetten van een boschbedrijf een ondernemerspremie verwacht zal mogen worden, dan wel of men zich bij zulk een opzet tevreden zal moeten stellen met slechts normale of geringe of zelfs met in het geheel geen rente.

Door den langen duur van het boschbedrijf en door het zoo weinig verhandeld worden van boschgronden, verkeert men echter veelal in het onzekere zoowel omtrent grondkosten- als omtrent grondruilwaarde.

Wij herinneren ons, dat Pierson zich uitsprak, dat ondernemerspremie is: „alles wat een ondernemer meer verdient dan zijn minst bevoorrechte mededinger” en dat men als minst bevoorrechte mededinger dieneen moet beschouwen, die uit het netto bedrijfsoverschot nog juist een arbeidsloon voor zich kan krijgen naast een minimale risicovergoeding.

Brengen we dit over op het boschbedrijf en herinneren we ons verder dat het *niet* verdienen van ondernemerspremie norm is, het wel verdienen ervan uitzondering, dan zullen we kunnen zeggen dat een bruikbare vergelijkingsgrootheid voor het opsporen van ondernemerspremie ook gevonden kan worden in het normale, gemiddelde bedrijf met voor iederen doorsnee-beheerder bereikbare cijfers van kosten en opbrengsten, de z.g. „objectieve” gegevens van E n d r e s.

De grondopbrengstwaarde zooals deze maximaal berekend kan worden in het zoo goed mogelijk ingerichte, normale doorsnee-bedrijf is dan een derde, voor ons doel bruikbare vergelijkingswaarde, naast grondkosten- en grondruilwaarde.

Ondernemerspremie zal op deze wijze dan niet aangetoond kunnen worden, indien inkomsten en kosten, op basis van renterekening met den redelijk aangenomen rentevoet, met elkaar in evenwicht zijn; wanneer dus van de bruto-opbrengst niets resteert, als men er alle kosten en alle renten van kapitalen en ook tenslotte de grondrente van aftrekt. Men heeft dan het geval van den minst bevoorrechtten ondernemer.

Wij zagen tot zoover, dat men tot het beoordeelen van de uitkomst van een boschbedrijf, (of nu deze uitkomst teleurstellend, bevredigend of verheugend genoemd mag worden) tegenover elkaar te stellen heeft de grondopbrengst of de grondwaarde zooals het concrete, te beoordeelen bedrijf deze aan den grond geeft en een der drie vergelijkingsgrootheden: a. grondruilwaarde (G_r), b. grondkostenwaarde (G_k) en c. normale boschbedrijfswaarde berekend als maximale grondverwachtingswaarde ($G_{v,max}$).

Vergelijking van de grondopbrengsten kan tot hetzelfde doel leiden; de grondwaarden toch zijn de gekapitaliseerde grondopbrengsten of andersom de grondopbrengst is de rente van het grondkapitaal.

Het te beoordeelen bedrijf kan een normaal bedrijf zijn, waarvoor de normale, objectieve (algemeen als gemiddelde te beschouwen) gegevens gelden. Het kan ook gunstig of ongunstig afwijken van een normaal bedrijf; de gegevens die er dan voor gelden, worden als „subjectief” aangeduid.

Dat voor een bedrijf, hetzij met objectieve gegevens of ook met subjectieve gegevens, een afwijking aangetoond zou kunnen worden tusschen de door dat bedrijf verkregen grondwaarde en de grondruilwaarde of de grondkostenwaarde, is duidelijk. Hoe gunstiger de eventueel subjectieve gegevens zijn, hoe gunstiger de vergelijking zal uitvallen.

Dat voor een concreet bedrijf met subjectieve gegevens een afwijking gevonden zal kunnen worden tusschen de door het bedrijf verkregen grondwaarde en de redelijke maximale grondverwachtingswaarde, is ook duidelijk. Ook hier zal de

vergelijking gunstiger uitvallen, naarmate de subjectieve gegevens gunstiger zijn.

Dat voor een bedrijf waarvoor objectieve gegevens gelden toch een afwijking aangetoond zou kunnen worden tusschen de door het bedrijf verkregen grondwaarde en de objectieve, maximale grondverwachtingswaarde, ligt niet zoo voor de hand. Dit is alleen denkbaar bij onjuiste keuze van houtsoort, of, voor de juiste houtsoort, bij onderstelling van een omloop, die korter of langer is dan de zoogenaamde financieele omloop, waarbij de maximale grondverwachtingswaarde in het normale bedrijf berekend wordt.

Alvorens tot de mathematische behandeling van de stof over te gaan, moet ons nu nog duidelijk zijn, wát in het verschil tusschen de behandelde vergelijkingsgrootheden tot uiting komt.

E n d r e s noemt dit verschil de bedrijfsuitkomst; dit is niet juist gekarakteriseerd, naar het voorkomt. De bedrijfsuitkomst is de jaarlijksche netto-opbrengst, dat is het verschil tusschen inkomsten en uitgaven. Al is nu deze bedrijfsuitkomst wellicht gering en onbevredigend, zij is dan toch nog positief aanwezig. Zij is eerst bevredigend wanneer zij in normale verhouding tot de in het bedrijf gebonden kapitalen staat, maar dan is zij volgens E n d r e s eigenlijk pas gelijk nul. Eerst wanneer de bedrijfsuitkomst meer dan bevredigend wordt, wordt zij voor E n d r e s positief, omdat zij dan op ondernemerspremie gaat wijzen.

Wij willen thans weliswaar meer in het bijzonder ondernemerspremie tot uitdrukking brengen, maar moeten er ons goed van bewust zijn, dat hoewel deze inderdaad zal blijken uit een positief overschot van de concrete bedrijfsgrondwaarde (of -opbrengst) boven de vergelijkingswaarde welke wij wenschen te gebruiken, een te kort dat bij deze vergelijking aangetoond zou worden, daarom nog niet tevens een negatieve bedrijfsuitkomst is. Zulk een tekort is althans aanvankelijk nog slechts een derving, nog geen verlies.

Wij moeten dus zeggen, wij willen door de behandelde tegenover elkaar stelling de afwijking tot uitdrukking brengen. Is deze afwijking gunstig, positief, dan is zij tevens ondernemerspremie.

Behalve in een absoluut cijfer kan hetgeen door het bedrijf verkregen werd, ook in een relatieve maat uitgedrukt worden ten opzichte van de vergelijkingsgrootheid, bijv. in een rendeeringsprocent, dat dan tegenover den aangenomen boschrentevoet geplaatst kan worden. De afwijking kan, aldus tot uitdrukking gebracht, weer positief of negatief zijn; in het eerste geval duidt zij dan op ondernemerspremie.

Tenslotte nog de opmerking, dat het vraagstuk afzonderlijk behandeld moet worden voor het periodieke bedrijf (den enkelen opstand) en voor het normale, jaarlijksche bedrijf (de bedrijfsklasse).

(Slot volgt).